

Baaniyam — Lambarka Koowaad

Cutubka Kow iyo Tobnaad

Jeff Pippenger

2025-02-25

Muddo in ka badan, waxaannu diiradda saarnayn taariikhda qarsoon ee Daniel 11:40, toddobaadyadii u dambeeyeyna, Rabbigu wuxuu dareenkeenna u soo jeediyey aayadda 27:

Oo labadan boqor qalbigoodu wuxuu ku jeedsanaan doonaa inay shar sameeyaan, oo waxay been ku wada hadli doonaan miis keliya agtiisa; laakiinse taas ma liibaani doonto, waayo dhammaadku weli wuxuu ahaan doonaa wakhtigii loo cayimay. Daanyeel 11:27.

Bilowgii, waxaan ka shaki qabay faahfaahinta—goorta, meesha, iyo ciddii miiskaas fadhiisatay iyagoo been isu sheegaya—laakiin su’aalahan hadda dib-u-eejis bay ku jiraan. Intii lagu jiray Sabtiyadii u dambeeyey, waxaan sameeyey gefaf yar yar anigoo ka shaqaynaya sadaradan. Hase ahaatee, iyada oo loo marayo waxa aan rumaysanahay inay tahay hanuunin qaddarin ah, isbahaysiyadii lagu metelay aayadaha 13–15, ee Kaysariya Filibos lagu astaanyeyey, waxay bilaabeen inay soo ifbaxaan. In kasta oo qaybo qaar weli u baahan yihiin sixid dheeraad ah, haddana waxaan rumaysanahay in Rabbigu gacantiisa ka qaaday aayadahan si uu macnahooda u muujiyo.

Fahamkanu si degdeg ah ayuu u caddaaday isla markiiba ka dib shirkii Zoom-ka ee Sabtidii hore. Toddobaad ka hor, waxa aad ii taabtay isdhexgalka aadka u murugsan ee taariikhaha ku jira aayadaha 10–15. Waxaan qoray oo u diray farriin qoraal ah dhowr qof, anigoo ku soo koobaya fikirradayda, waxaana codsaday inaan la wadaago fiidkii Jimcaha. Waxaan isku dayayay inaan habeeyo arrimaha ku jira aayadahaas, anigoo ku qanacsan in ay ku jireen wax si qoto dheer u muhiim ah. Way ku jireen, hase ahaatee ma ahayn wixii aan markii hore soo jeediyey. In kasta oo aan toddobaadkii iyo badhkii la soo dhaafay ku turunturooday intii aan la halgamayay tuducan, haddana waxaan garanayaa maamulid hore oo aan aqaan. Rabbigu waxa uu furayay run gaar ah oo lagama maarmaan ah. Marka curiyaha aadanaha si buuxda loo muujiyo oo dhinac loo dhigo, runta—oo uu furay Libaaxa qabiilka Yahuudah—waxay noqotaa mid xitaa ka sii qoto dheer intii aan hore u fahmay.

Aayadaha Shan ilaa Sagaal

Putin, isagoo ah boqorka koonfureed, wuxuu la ekaanayaa Ptolemy, kaas oo ku guulaysan doona dagaalka Ukraine, isagoo dhammaystiraya aayadda 11. Taariikh ahaan, guushii Ptolemy IV Philopator ka gaaray Dagaalkii Raphia ayaa dhammaystirtay aayaddan, taasoo sii sawirtay guusha dhow ee Putin. Aayadaha 5–9 waxay si xeeldheer oo tafatiran u soo bandhigayaan taariikh horay u sii tilmaamaysa xukunkii baabbanimada ee 1,260-ka sano (538–1798). Faahfaahinnadan marar badan ayaa hore loo baadhay, sidaas darteed halkan waxaan ku iftiiminayaa hal calaamad-nebiyeed oo lagu dhammaystiray aayadaha 5–9, taas oo sidoo kale ka soo noqotay muddadii u dhexaysay 538 ilaa 1798.

Xilligani waxay ku bilaabatay heshiis dhex maray boqortooyadii koonfureed ee Ptolemaic iyo boqortooyadii woqooyi ee Seleucid, waxaana lagu adkeeyey markii boqorkii koonfureed uu gabadhiisii u siiyey guur boqorkii woqooyi. Midowgani wuxuu bilaabay muddo toddoba sannadood ah oo dhammaatay markii boqorkii koonfureed uu ku duulay woqooyiga, boqorkii woqooyina maxbuus ahaan ugu kaxeeyey Masar, dabadeedna boqorkii maxbuuska ahaa wuu dhintay ka dib markii uu faras ka dhacay.

Axdig Jabay

Duullaanku wuxuu ka dhashay heshiis la jebiyey. Markii muddadii toddobada sannadood ay bilaabatay ka dib, boqorkii woqooyi wuxuu dhinac iska dhigay afadiisii hore si uu u guursado amiiraddii koonfureed oo uu u sugo heshiiska. Markii dambe, wuxuu tuuray afadii koonfureed oo dib u soo celiyey boqoraddii asalka ahayd. Tani waxay ku kalliftay boqoraddii kowaad inay disho boqoraddii koonfureed iyo dadkii la socday, taasoo ka cadhaysiisay qoyskii boqoradda koonfureed ee Masar.

Iyada oo la adeegsanayo garasho nebiyadeed, toddoba sannadood waxaa loo arki karaa laba waqti oo min saddex iyo badh sannadood ah, sida lagu muujiyey saddexdii sano iyo badhkii ka horreeyey iskutallaabta iyo saddexdii sano iyo badhkii ka dambeeyey, kuwaas oo wadajir u matalayey usbuucii Masiixu ku adkeeyey axdiga. Saddexda iyo badhka waxaa sidoo kale lagu gartaa habaarkii toddobada jeer ahaa ee lagu fuliyey boqortooyadii woqooyi ee Israa'iil laga bilaabo 723 BC ilaa 1798. Toddobadaas jeer waxaa loo qaybiyaa laba waqti oo min kun laba boqol iyo lixdan ah, iyadoo 538 ay tahay barta dhexe. Tusaalooyinkan ah in toddobadu loo qaybiyo laba waqti oo min saddex iyo badh ah ma aha wax iska dhacay; waa ujeeddo leh.

Qaybinta toddobaadka, Masiixu axdiga ayuu adkeeyey; iskutallaabtu waxay ka dhigan tahay bartamaha, sidaas darteedna waxay tilmaamaysaa Masiixa oo farriinta si shaqsi ahaan ah u soo bandhigaya muddo saddex sano iyo badh ah, waxaana ku xigay xertiisii oo farriinta soo bandhigaya isla muddadaas oo kale. Toddobadii jeer ee ka gees ahaa boqortooyadii woqooyi, 538 wuxuu taariikhda u kala qaybiyaa muddo jaahilnimadu ku tuntay meesha quduuska ah iyo ciidankii, waxaana ku xiga baabanimadu oo ku tuntay meesha quduuska ah iyo ciidankii isla muddadaas oo kale. Astaan-samaynta wax sii sheegidda, “toddoba” waxaa lagu metelaa saddex iyo badh, taas oo iyaduna lagu metelo laba iyo afartan bilood, saddex maalmood iyo badh ama sannado, kun laba boqol iyo lixdan, shan iyo labaatan labaatan, iyo wakhti, wakhtiyo, iyo qaybinta wakhti. Marka laga eego macnaha guud, dhammaan tirooyinkan waa la isu adeegsan karaa.

Heshiiskii u dhexeeyey Boqortooyadii Btolemaayikta, oo ay xukumi jireen farcankii Btolemy I (oo ahaa jeneraalkii Iskandar Weyne), kuwaas oo xukumayay Masar, iyo Boqortooyadii Selewkiiyiinta, oo ay xukumi jireen farcankii Seleucus I (mid kale oo ka mid ahaa jeneraalladii Iskandar), kuwaas oo xukumayay qayb weyn oo Bariga Dhexe ah, oo ay ku jirto Suuriya, ayaa soo afjaray Dagaalkii Labaad ee Suuriya sannadkii 253 BC. Dagaalku wuxuu bilaabmay toddoba sannadood ka hor, sannadkii 260 BC. Toddoba sannadood ka dib markii heshiiska la ansixiyey, ayaa la jebiyey sannadkii 246 BC. Afar iyo toban sannadood, oo loo qaybiyey laba xilli oo min toddoba sannadood ah. Qaybta hore waa dagaal, qaybta dambena waa nabad. Afarta iyo tobanka sannadood waxay ka

bilaabmaan Dagaalkii Labaad ee Suuriya, waxayna ku dhammaadaan Dagaalkii Saddexaad ee Suuriya. Noocan isu-dheellitirka ah ee taariikhda ku jira wuxuu sii muuqdaa markaad garato in taariikhda lagu matalay aayadaha shanaad ilaa sagaalaad ee cutubka kow iyo tobnaad. Heshiiska iyo jebintiisu waa diiradda aayadaha iyo taariikhdiisii rumoowday aayadahaas.

Tani waxay waafaqsan tahay xukunkii baadariga ee 538 ilaa 1798. Dhammaadka dhow ee xilligaas, Napoleon Bonaparte wuxuu heshiis la galay Vatican-ka. Isagoo ku sababeeyey jebintii Vatican-ku u geystay Heshiiskii Tolentino ee 1797, Napoleon wuxuu 1798 u diray Janaraal Berthier inuu baadariga maxbuus ahaan u kaxeeyo. Baadarigii wuxuu ku dhintay Faransiiska 1799. Muddadan 1,260-ka sano ah waxaa si faahfaahsan loogu qeexay aayadaha 31–39.

Taariikhda aayadaha 5–9 waxay la jaanqaadaysaa tan aayadaha 31–39, iyadoo ku bixisa laba markhaati oo ku dhex jira Daanyeel 11. Labada xariiqba waxay wadaagaan astaamo nebiyadeed oo isku mid ah, iyagoo muujinaya dhaqdhaqaaqyada u dhexeeya boqorrada koonfureed iyo waqooyi. Muddoba mid kastaa waxaa lagu calaamadeeyey saddex sano iyo badh, iyadoo lagu soo gunaanadayo in boqorka koonfureed guulaysto, qabto boqorka waqooyi, oo geeyo dalka koonfureed, halkaas oo ay ku dhintaan labada boqor ee waqooyi. Labada xaaladoodba, sida qoraalku sheegayo, boqorka koonfureed wuxuu ku soo noqdaa booli:

Oo haddana maxaabiis ahaan ayuu Masar ugu kaxayn doonaa ilaahyadooda, iyo amiiradooda, iyo weelashooda qaaliga ah ee lacagta iyo dahabka; isaguna sannado ka sii badan ayuu jiri doonaa boqorka woqooyi. Daniel 11:8.

Ptolemy ahaan, tani waxay ahayd khasnad uu hore u dhacay boqorkii woqooyi; Napoleon ahaanna, waxay ahayd hodantinimadii Vatican-ka oo la bililiqeystay laguna qaaday Faransiiska. Labadan xariiq ee markhaatigu waxay tilmaamayaan in dhimashada boqorka woqooyi lagu astaynayo inuu faras ka dhaco. Muujintii 17, naagta bahalka fuushan waxay u taagan tahay Kaniisadda Kaatooliga:

Sidaas ayuu Ruuxa igu qaaday oo i geeyey cidlada, oo waxaan arkay naag ku fadhida bahal casaan ah, oo ay ka buuxaan magacyo cay ah, leh toddoba madax iyo toban gees. Muujintii 17:3.

Bahalka ay fuushan tahay waa Qaramada Midoobay. Muujintii 17 waxay sharraxaysaa soo celinteeda xukunka ka dib dhaawicii dhimashada lahaa ee 1798. Iyadoo ah boqortooyadii siddeedaad, waxay dib u billowdaa xukunkeedii, taas oo lagu astaysay inay bahalka fuushan tahay:

Oo naagtii aad aragtay waa magaaladaas weyn oo xukunta boqorrada dhulka. Muujintii 17:18.

Nabarkii dhimashada lahaa ee 1798 ayaa horay loogu sii sawiray aayadaha 5–9 markii boqorkii woqooyi faras ka dhacay oo dhintay. Labadan sadar ee ku jira Daanyeel 11 waxay is barbar socdaan aayadaha 41–45. Sharciga Axadda ee Maraykanka, oo lagu calaamadeeyey aayadda 41, wuxuu bilaabaa fuulitaankii ugu dambeeyey ee bahalka ee baabasiinnimada—xilli ka muuqda labadan sadar. Marka Ellen White ay sheegto in “inta badan taariikhda” ku rumoowday Daanyeel 11 “dib loo soo celin doono,” aayadaha 5–9 iyo 31–39 waxay la jaanqaadaan aayadaha 41–45.

Aayadda Afartan Oo Keliya

Laga bilaabo aayadda 31 ilaa 45, aayadda 40 oo keliya ayaa ka baxsan xilliga nebiyadeed ee saddexda maalmood iyo badhka ah. Waxay metelaysaa taariikh gaar ah oo ku jirta saddex-meeloodka ugu dambeeya ee 45-ka aayadood ee Daanyeel. Aayadda 16, taariikhda Rooma Boqortooyoheedii jaahiliga ahayd ayaa ku soo baxaysa iyada oo loo marayo afar taliye—Pompey, Julius Caesar, Augustus Caesar, iyo Tiberius Caesar. Guushii Augustus ee Dagaalkii Actium sanadkii 31 BC waxay bilowday xukunkii 360-ka sano ahaa ee Rooma Boqortooyo, iyadoo fulinaysa “waqtiga” ku xusan aayadda 24:

Wuxuu si nabad ah ku geli doonaa xataa meelaha ugu barwaaqada badan ee gobolkii; oo wuxuu samayn doonaa wixii aanay aabbayaashiis samayn, ama ayan samayn awowayaashiis; wuxuu dhexdooda ku kala firdhin doonaa booli, iyo qaniimo, iyo maal; haa, wuxuu xeeladihiisa ka qiyaasi doonaa qalcadaha adag, xataa in muddo ah. Daanyeel 11:24.

Kadib Actium, Rooma waxay Masar ka dhigtay gobol sanadkii 30 BC. Saddex boqol iyo lixdan sano ka dib, sanadkii 330, Constantine wuxuu caasimaddii boqortooyada ka raray Rooma una raray Constantinople. “Waqtigan” wuxuu si nebiyad ahaan ah ula jaanqaadayaa 1,260-kii sano ee xukunka baabaska iyo 7-da sano ee aayadaha 5–9.

Laga bilaabo aayadda 16, Rooma Boqortooyadii jaahilka ahayd ayaa talisa ilaa aayadda 30, iyadoo ka kooban isbahaysigii Makkabiyiintu la galeen Rooma iyo silsiladda Masiixa. Hase ahaatee, aayadaha 16–30 waxay la jaanqaadaan aayadaha 31–39 iyo 41–45. Sidaas awgeed, 30-ka aayadood ee ugu dambeeya ee Daanyeel 11, waxaa ka soo baxaya xarriiq nebiyadeed oo joogto ah—marka laga reebo aayadda 40, halkaas oo “wakhtiga dhammaadka” lagu calaamadeeyey 1798 iyo 1989.

Marka laga reebo waxyaalo yar oo ku jira aayadaha 2 iyo 3—halkaas oo kii ugu dambeeyey ee siddeedda madaxweyne uu u gudbayo xukunka tobanka boqor ee Qaramada Midoobay—labada aayadood ee ugu horreeya waxay waafaqsan yihiin aayadda 40, iyadoo metelaya sharciga Axadda iyo wareegidda boqortooyada lixaad una gudbaysa toddobaad iyo siddeedaad. Aayadaha 3 iyo 4 waxay waafaqsan yihiin aayadda 45 iyo Daanyeel 12:1, iyadoo sawiraya kacitaanka iyo dhicitaanka boqortooyada Giriigga, taas oo barbar socota dhismaha iyo baabba’a wadaadnimada baadariyada ee ku jira aayadaha 41 ilaa Daanyeel 12:1. Naagta iyo bahalka ay fuushan tahay labaduba waxay ku dhammaadaan iyadoo aan wax gargaar ah haysan, taas oo xadaynaysa bilowga iyo dhammaadka Daanyeel 11 meel ka baxsan taariikhda aayadda 40. Iskandar Weyne wuxuu astaan u yahay Qaramada Midoobay, isagoo sino la samaynaya dhilladii Turos (boqorka woqooyi laga bilaabo aayadda 41 iyo wixii ka dambeeya), kuwaas oo labaduba ah bahalka iyo masduulaagii.

Aayadaha Sagaal iyo Toban

Aayadaha 5–9 waxay ku dhammaanayaan wakhtiga dhammaadka ee 1798, halka aayadda 10 ay tilmaamayso 1989. Sidaas darteed, muddada u dhexaysa aayadaha 9 iyo 10—laga bilaabo 1798 ilaa 1989—waxay ka dhigan tahay qaybta la muujiyey ee aayadda 40, iyadoo bilow u ah taariikhdeeda qarsoon. Si loo caddeeyo: ku dhowaad aayad kasta oo ku jirta Daanyeel 11 waxay ka tarjumaysaa xukunkii baabanimada laga soo bilaabo 538 ilaa 1798. Aayadda 40 waxay daboolaysaa muddada 1798 ilaa sharciga Axadda ee Maraykanka. Aayadaha 6–9 waxay tusaale u yihiin xilligii baabanimada, halka aayadda 10 ay sii-sheegayso burburkii Midowgii Soofiyeeti ee

1989. Sidaa darteed, aayadaha 11–15 waxay ka bilaabmaan 1989 ilaa sharciga Axadda, sida lagu matalay aayadaha 16, 31, iyo 41.

Aayadda 40aad waxay u qaybsan tahay laba qaybood. Qaybta koowaad, oo ka bilaabmaysa 1798 ilaa 1989, waxay ku bilaabataa kuna dhammaataa “wakhtiga dhammaadka.” Qaybta labaad waxay ka bilaabmaysaa 1989, halkaas oo qaybta koowaad ku soo gabagabowdo. Aayadaha 1 iyo 2 waxay tilmaamayaan isku xigxigga madaxweynayaal ka bilaabmaya 1989, iyadoo waafaqsan qaybta labaad ee aayadda 40aad. Aayadda 11aad waxay calaamad u tahay bilowga dagaalka Ukraine sannadkii 2014, halka aayadda 12aad ay muujinayso cawaaqibta boqorka koonfureed ee guulaystay uu isagu dusha u saaranayo. Aayadda 13aad waxay ku dhowdahay inay rumoowdo, hase ahaatee halkan waxaynu ku xusaynaa in aayadda 11aad ay ku dhacdo qaybta labaad ee aayadda 40aad—ka dib 1989, laakiin ka hor sharciga Axadda (aayadda 41aad).

Aayadaha 13–15 waxay tilmaamayaan Dagaalkii Panium ee dhacay 200 BC, sannadkaas oo Roomaankii jaahilka ahaa bilaabay inuu saamayn ku yeesho arrimaha aadanaha, taas oo la xidhiidha dagaalkaas. Iyadoo tani dhacday waqti aad uga horreeyey gelitaankii Pompey ee Yerusaleem ee ku xusan aayadda 16, waxay bixisaa caddayn taariikheed oo aqoonsanaysa aayadda 41 inay tahay sharciga Axadda ee USA.

Xarriiq kasta oo nebinnimo ah iyo dhammaystirkiisa taariikheed ee Daanyeel 11 wuxuu ku dhacaa ama taariikhda aayadda 40 (1798 ilaa sharciga Axadda) ama laga bilaabo aayadda 41 ilaa Daanyeel 12:1. Afartan iyo shanta aayadood, aayadaha 1, 2, 7–15, iyo 40—oo wadar ahaan laba iyo toban ah—waxay quseeyaan jadwalka waqtiga ee aayadda 40 marka xarriiq korkeed xarriiq la dul saaro. Aayadda 40 waxay u kala baxdaa laba qaybood marka la joogo 1989. Aayadaha 1, 2, iyo 10–15 waxay la jaanqaadaan nuskeeda labaad. Aayadaha 1 iyo 2 waxay daba socdaan xarriiqda madaxweynayaasha ee taariikhda bahalka dhulka, halka aayadaha 10–15 ay sawirayaan saddex dagaal oo wakiillo ah oo uu hagayo boqorka woqooyi (awoodda baabawnimada) laga bilaabo 1989 ilaa sharciga Axadda. Saddexda dagaal ee wakiilladu waxay ka bilowdaan Maraykanka, oo lagu aqoonsaday aayadda 40 sida “gaadhifardoodyo, maraakiib iyo fardooley.”

Waxaan ku sii wadi doonnaa maqaalka xiga.